

„Virágok virága”

Végző búcsú D. Bartha Katalintól

D. Bartha Katalin, magyar nyelvész tudós- és tanárgenerációk felnevelője – Isten kegyelméből magas kort megérve – kilencvennégy éves korában, 2008. augusztus 3-án elfoglalta helyét égi katedráján. Az egyetemen mára kissé elfelejtett, de műveiben maradandó, tanítványai körében pedig soha nem feledett tanárunk, a csillogó szemű, csillogó elméjű és a szelíden-halkan, mégis csengő hangon előadó „Kati néni” évtizedekig az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi-féle magyar nyelvészeti iskolájának erőssége volt, hallgatói szemében pedig a magyar nyelvtörténet nagyszaszonya.

Előadásain szilárd, logikus érvrendszerben tárulkoztak fel az ómagyar idők nyelvészeti üzenetei. Nyelvtörténeti példái szinte virágokként, nyelvünk virágaiként nyíltak ki okfejtéseiben. Szelleme tudományos pontosságot, szerénységet, előadói ízlést, szeretetet, ugyanakkor méltóságot sugárzott. A Bárczi-iskola célját: a magyar nyelvtörténet evangelizációját – virágok virágaként – hitelesen teljesítette, amikor egy nép lelkiségét a múlt tükrében tudományosan megjelenítve szolgált jelenének, s üzent a jövőnek. Néhány jellemző nyelvészeti példájának felemlítésével idézzük meg D. Bartha Katalin tanárnő szellemét. Amikor a tövégi magánhangzókra beszélt tanítványainak, szinte hallottuk az ősmagyarok szavait: *áτελ κούζου* 'Etelköz', *monarau bukurea* 'mogyoróbokorra'. A Halotti beszédből hozott számos példájában – az ómagyar kor jellemző nyelvészeti törvényei mögött – a mindenható idő szárnya is megszuhintotta hallgatóságát, emlékeztetve hatalmára az ember felett: *pur ef chomuv uogmuc; ef veteve wt ez munca/ vilagbele; es vzeffe wt paradi/ u(m) nugulmabeli*. Mikor pedig a nyíltabbá váló magánhangzókat taglalta, avagy a neki annyira kedves magyar szóképzés történetéről tanított, példáiból felsejlettek az ómagyar megszólalás örök emberi érzései – a fájdalom és a szeretet lírája: *eggen yg fyodum; scemem kunuel arad; viragnac uiraga*. A birtokos személyjeles főnévi igenevet egy virágének-törredékben mutatta be: „*wýrag th[u]dýad, theuled el kel mennem, Es the ýrethed kel gýazba ewlteznem*” – utalva általa a magyarok szerelmi költészetének népi eredetű szimbolikájára is. Más példáiban éles emberi helyzetek, viszonyok pillanatai sejlettek fel tragikus (vagy humoros?) üzenettel, jóllehet az igenevek közös eredetéről szólott: „*lata æ napat fekette ef hideg lelette*” 'látta ő anyósát megfeketedve és hidegtől kilelve'. Elveszejtett szlávóniai nyelvjárógyűjtésének anyagából emlékezete szerint merített. A „*gágól'a ángyócsá*” 'gólya ángyika' [sógornő] nyelvészeti szempontból fontos nyelvjárási példa. Ám e kifejezés – a néprajzi és a természeti világ harmóniáját felvillantva – a magyar nép fekete és fehér színű gyászának metaforájában vall az ember és a táj egységéről. Magyarázata szerint a *gágól'a ángyócsá* ragadványnév egy fekete kendős, pruszlikos, fehér szoknyás (gyászoló) öregasszony botorkálásának látványát varázsolja a magyartáji gólyák által otthonos szlávóniai mezőkre.

D. Bartha Katalin a magyar bércek rejtekében született, de felemelő magyar sorsot élt meg, mert életútjának súlyos terhei közepette is szellemi magaslatokra jutott, a legmagasabbra, hogy a magyar tudományos emlékezet része, köbe vésett virága legyen. Tanaiból mindig is kicsordult valami szakmán túli érték, fölrendelt etika, amely a tudományos és emberi hitelesség természetes együtthatójának köszönhető. Eszerint a szakma művelőjének kötelessége a tények és a szigorú logika összehangolásának betartása, ám ennél fontosabb – örök aktualitás – korunk magyar értelmiségé-

nek hazafias kötelezettsége, hogy az érdek szerinti magatartás helyett értékalapú magatartásával mutasson példát a felnövekvő nemzedékeknek.

D. Bartha Katalin ezt a próbatételt életének személyes szférájában ugyanúgy kiállotta, mint közéleti küldetésében, amelyet ő a múlt nemes vallatása által nem hangosan bár, de annál marandóbban, a magyar nemzet szellemi felemelkedéséért való munkálkodás szándékával teljesített földi katedráján.

Jónás Frigyes